

Ukážka z knihy *Až sa usadí prach*

Autorka: Lucy Easthope

Preložila: Silvia Macalová

Keď som dokončila štúdium práva, bola som nedočkavá, chcela som urobiť ďalší krok smerom k zachraňovaniu sveta, ale nebola som si celkom istá, ako na to. Môj otec sa priatelil so scenáristom Jimmym McGovernom, s ktorým kedysi spolu učili vo West Derby a ktorý sa medzičasom preslávil svojím aktivizmom v kauze Hillsborough. Navrhol, aby som sa uchádzala o prácu výskumnej asistentky pre známu televíznu producentku Katy Jonesovú. Bola povestná tematizovaním spoločenských problémov a pracovala na tvorbe investigatívneho dokumentárneho seriálu *World in Action*. Najala ma na produkciu dokumentu *Sunday* o udalostiach takzvanej Krvavej nedele v Severnom Írsku v roku 1972. Sídľili sme v rušných produkčných štúdiách spolu s tímami z Channel 4 a Granada Television a premieľali sme sa medzi popovými skupinami a seriálovými hviezdami. Bola som tam jediná mladá žena, ktorá si šetrila, aby mohla ísť robiť čosi iné. Žila som u rodičov a všetky ušetrené peniaze som míňala na balíčky pre Toma a na konferencie o katastrofách.

Začiatkom nového milénia som našla univerzitu, ktorá ponúkala magisterský kurz manažmentu katastrof, a tak som si vzala ďalšiu pôžičku. Kurz, ktorý je v ponuke do dnešného dňa na Univerzite v Leicesteri, bol navrhnutý pre zaneprázdnených profesionálov, ktorí už pracujú v oblasti manažmentu rizika, v mimovládach a bezpečnostných zložkách. Na prednáškach o správnom chápaní a aplikovaní poznatkov z prípadových štúdií, o tom, ako komunikovať o hroziacich rizikách, a prečo firmy zlyhávajú, som sa zúčastňovala spolu so zamestnancami OSN, Lloyds Bank, Mars alebo Nike.

Kým môj manžel Tom pracoval na získaní svojej kvalifikácie na Huffmane, skupina mladých mužov napísala administrátorovi jeho leteckej školy žiadosť o zrýchlený kurz, ktorý by ich pripravil na požiadavky komerčného lietania. Ich požiadavka bola úspešná. Neskôr sa títo muži – Mohamed Atta, Ziad Žarráh and Marwan al-Šehhi – naučili lietať na Huffman Aviation tiež. Parkovali na tom istom nádvorí ako my a lietali tými istými lietadlami a na tých istých trasách. Svoje pilotské preukazy získali v decembri 2000.

O deväť mesiacov neskôr si oni traja a šesť ďalších s orezávacími nožmi a hrubou silou vynútili vstup do kokpitov štyroch lietadiel a nabúrali ich priamo do miest symbolického významu naprieč Amerikou. Napoludnie 11. septembra 2001 som bola doma v Birkenheade na krátkej dovolenke od horlivej prípravy televízneho programu v produkčnom štúdiu, aby som sa mohla učiť. Dvanásť rokov od Hillsborough som sediac pri otcovi zasa raz sledovala zábery prebiehajúceho nešťastia. Tentoraz to bola tragédia priam apokalyptických rozmerov.

V živom prenose sme sledovali, ako v mrakodrape zúri požiar a ľudia skáču z okien 500 metrov nad zemou. Bežné vysielanie vrátane všetkých detských programov bolo prerušené. Môj otec sa vybral von, aby na ulici varoval susedov s malými deťmi, nech im nezapínajú televízor.

Presne 102 minút od nárazu dvoch lietadiel do budov Svetového obchodného centra sa oba mrakodrapy zrútili. V New Yorku, Washingtone DC a na predmestí Shanksville v Pensylvánii zomrelo 2977 ľudí, z toho 2753 priamo na mieste Svetového obchodného centra. Najmladšia obeť mala 2 roky, najstaršia 85.

Ešte v tom istom roku, len o šesť mesiacov skôr, som bola na konferencii, kde skúsený vládny úradník publiku povedal, že treba byť realistický: „Prestaňme plánovať pre prípad nárazu lietadla do budovy. Snažme sa plánovať REALISTICKY,“ zdôraznil. O tri roky sa v správe komisie, ktorá vyšetrovala okolnosti útokov, o takomto uvažovaní písalo ako o „zlyhaní predstavivosti“.

Toto bol pre mňa spúšťač. Bolo načase posunúť sa preč od sveta televízie a vybrať sa tam, kam profesijne naozaj patrí. Takmer osudovo som sa ocitla v Kenyon International

Emergency Services. Z malej hŕstky súkromných firiem, ktoré si organizácie a vlády najímajú pre prípad, že sa stane to najhoršie, je Kenyon najstarší. Ponúkajú manažment katastrof od začiatku až do konca za rozumnú cenu a aj v krajných situáciách. Od riadenia priamo na mieste cez dočasné márnice, repatriácie, komunikáciu s pozostalými až po pohreby a kremácie. Firma začínala v Londýne ako veľká pohrebná služba a fungovala takmer sto rokov. Začínala vlakovými nešťastiami a haváriou vzducholode. Zamestnať sa u nich bol pre mňa spôsob, ako sa dostať k epicentru katastrof tak blízko, ako sa len dalo. V pokojnejšie dni to znamenalo previerky a kontrolu plánov, ale človek musel byť neustále pripravený, že pôjde do tuhého, a toto sa stávalo takmer každý týždeň. Firemné lietadlá, následky hurikánov, prevrátenie trajektu... Toľko sa toho môže prihodiť, ak sa človeku chce o tom uvažovať.

Z forenzného hľadiska nás útoky z 11. septembra posunuli k úplne novým horizontom zbierania a uchovávanía dôkazových materiálov. Tímy v USA boli natoľko preťažené, že potrebovali výpomoc, a Kenyon dostal zákazku od Úradu hlavného súdneho lekára (Office of Chief Medical Examiner, OCME) v New Yorku, aby asistoval pri riadení činností na mieste nešťastia, pri uchovávaní osobných predmetov, skladovaní tiel a pri prevádzke márnice. Táto práca sa stala najväčšou forenznou operáciou v dejinách.

Dvaja britskí manažéri z Kenyonu, ktorí so mnou robili pohovor v zafajčenej miestnosti, mi dali rozpočet 200 libier, aby som si kúpila čierny kostým na pohreby a kapsáče do terénu. Zobrali ma. Okamžite som dostala za úlohu nájsť britský personál pre márnice a pohreby, ktorý by mohol vycestovať priamo na Ground Zero a pomáhať s triedením a uskladňovaním osobných predmetov a ľudských pozostatkov. Dali mi zoznam mien a telefónnych čísel a pustila som sa do zostavovania tímu.

Všetko okolo pádu Dvojčiek bolo zložité a pridávali sa stále ďalšie komplikácie. Počet mŕtvych, politika, ale aj miesto samotné. Drsný prach zložený z vyše 31 karcinogénnych chemikálií pokrýval telesné pozostatky aj všetky osobné predmety a stále sa vznášal vo vzduchu. Od samého začiatku riešenia následkov útoku sme spolu s mnohými ďalšími zodpovednými, preživšími a aj lokálnymi obyvateľmi Manhattanu prosili o pomoc pri ochrane pred prachom. Snažila som sa vyrokovať lepšie vybavenie na ochranu dýchacích ciest pre náš tím, no bez úspechu, zatiaľ čo ľuďom, ktorí pracovali priamo na mieste, drobné častice kontaminovali pľúca. Čoskoro sa objavili správy o kašli a neskôr sa testovaním preukázala prítomnosť niekoľkých karcinogénov, ktoré boli prítomné v prachu, vrátane azbestu, ortuti, chrómu a zinku.

O necelé desaťročie sa dýchacie ochorenia ľudí prítomných na mieste útokov z 11. septembra stali oficiálne uznanou zdravotnou komplikáciou spojenou s účinkami tohto prachu a na kompenzácie pre členov upratovacích tímov bolo vyčlenených 657,5 milióna dolárov. Vtedy som sa naučila mnoho o unáhlených reakciách na katastrofy a o tom, ako dlho sa za ne niekedy platí. Krátka prestávka na otestovanie prachu, vyhodnotenie možných rizík a obstaranie lepšieho vybavenia mohli veľa zmeniť.

Keď sa mrakodrapy zrútili, nastala pre forenzné tímy bezprecedentne zložitá situácia. V priestoroch hlavného súdneho lekára boli prvé pitvy vykonané na ľuďoch, ktorí zomreli na následky poranení hlavy pre padajúce murivo alebo keď na nich zhora dopadol niekto iný. Ich telá odtiahli z ulíc a odovzdali do starostlivosti súdneho lekárstva hneď, ako to bolo možné. Prvé zaznamenané telo, alebo „obet' 001“ bol páter Mychal Judge, kaplán požiarneho zboru v New Yorku, ktorý bol jedným z prvých na mieste, aby sa pomodlil, no zasiahli ho padajúce úlomky zo Severnej veže. Jeho telo odviezli skôr, než sa veže zrútili, a jeho modlitby zachytili kamery francúzskeho televízneho štábu a niekoľko fotografův. O niekoľko minút neskôr, keď sa mrakodrapy zborili, vzali so sebou a pochovali mnohých, ktorí mohli prežiť.

Teplo, tlak a neskôr aj voda zmenili charakter toho, čo zostalo z ľudských tiel. V prípade mnohých, ktorí zahynuli, sa často zachovali iba fragmenty alebo vôbec nič. Súdny lekár pripravoval svoj tím na prácu s telami, ale v skutočnosti bolo miesto tak ťažko prístupné, že ich

napokon bolo málo. Ešte v počiatkoch dal súdny lekár prísľub pozostalým, že budú identifikované všetky ostatky ich blízkych tak presne, ako to veda umožňuje, a pozostatky, ktoré nebude možné identifikovať, budú v budúcnosti uložené v mauzóleu priamo na mieste. Zaviazali sa, že ako sa bude veda rozvíjať a napredovať, budú tieto rozhodnutia prehodnocovať.

Kým odhodlanie nenechať pri identifikácii mŕtvych kameň na kameni bolo chvályhodné, pochopiteľné a ľudské, zároveň niektorých z nás, čo sa v oblasti riadenia katastrof pohybujeme, trochu znepokojilo. Dávať takýto záväzok a spoliehať sa na hranice toho, čo bolo vedecky možné, bez ústupovej stratégie sa zdalo unáhlené a potenciálne mohli rany trúchliacich ostať otvorené donekonečna. Aby bolo možné taký sľub dodržať, forenzní vedci sa zúfalo snažili spomaliť rozklad drobných fragmentov.

Bola som zapojená do obstarávania a dodávky stoviek plechov na pečenie, ktoré boli použité na uloženie mäsa a kostí. Niekedy sa zvyšky ľudských tkanív podobali na jemné vločky lístkového cesta, zlepené medzi betón a textil, alebo boli obalené ochrannou vrstvou hasičského kabáta. Často sa našli drobné kusy zožmoleného papiera, ako keď zabudnete vo vrecku bundy bloček a nechtiac ho operiete. Veľmi často to naozaj boli pokladničné bloky a v jednom prípade sa jeden našiel vo vrecku zničených nohavíc, ktoré mohli vrátiť smútiacej matke. Povedala, že jej to dalo aspoň štipku úľavy, keď vedela, že jej syn mal v ten deň na raňajky croissant a kávu.

Niekedy sa ukázalo, že papieriky boli správami od ľudí, ktorí uviazli v mrakodrapoch. Jedna z nich znela: „84. poschodie, západná strana, 12 ľudí.“ Krvavý odtlačok prsta na papieri neskôr otestovali a na základe analýzy DNA bolo možné rodine potvrdiť, že sa tam v čase smrti nachádzal ich otec Randy Scott.

Celkový súčet pozostatkov objavených v New Yorku po útokoch 11. septembra je okolo 22 000 a súdny lekár pravidelne vyhodnocuje získané údaje. Mnohým rodinám počas niekoľkých rokov doručili niekoľko fragmentov telesných pozostatkov. Mark, syn Ala a Ginger Petrocelliových, pracoval vo Svetovom obchodnom centre ako komoditný maklér. Pomerne skoro sa podarilo potvrdiť zhodu medzi jeho DNA a vzorkami tkaniva, ktoré sa našli na mieste. Jeho rodine postupne odovzdávali ďalšie a ďalšie drobné kúsky pozostatkov. Kým prišlo druhé výročie útokov, rodina sa zišla až päťkrát, aby ich na cintoríne na Staten Islande pochovala. Zodpovední postupne začali dávať rodinám na výber, či chcú takýto proces podstupovať alebo nie, no nebolo to ani zďaleka dokonalé.

Napriek všetkej usilovnej práci však stále nebolo možné spoľahlivo spojiť 40 % mien na zozname ľudí, ktorí v New Yorku 11. septembra zomreli, s nejakými telesnými pozostatkami. Takže 4 z 10 matiek, otcov, bratov, sestier, partnerov, manželiek, manželov a detí nikdy nedostali žiadne telesné pozostatky a museli sa spoľahnúť na osobné predmety, hlasové správy, príbehy o tom, kto koho videl na schodisku, alebo na výpisy z bankových účtov a zoznamy hovorov, ktoré naznačujú alebo dokazujú prítomnosť ich blízkych. Museli žiaľiť v neistote a bez možnosti pochovať telo. Úsilie určiť identitu ľudí zo Svetového obchodného centra v New Yorku bolo jedným z najväčších a najdlhšie trvajúcich procesov v dejinách. Úrad hlavného súdneho lekára minul miliardy na futuristické laboratórium, ktoré malo naplniť sľuby dané rodinám. Jeho priestory susedia s Múzeom 11. septembra a nachádza sa v nich špeciálna miestnosť vyhradená pre rodiny pozostalých, kde si môžu sadnúť a rozlúčiť sa.

Keď som neskôr pracovala na Russel Square v Londýne, kde sa odohral teroristický útok, jeden z prvých a najväčších problémov na mieste výbuchu autobusu nebol pre mňa nový: holuby. Od čias, keď som pracovala v New Yorku, som si na ne začala dávať pozor. Musela som vtedy nájsť ľudí, ktorí by vycestovali a vyčistili vtáčie hniezda a dažďové odkvapy na budovách okolo miesta pádu Dvojičiek. Holuby a niektoré iné druhy vtákov zbierali drobné úlomky ľudských kostí, napríklad články prstov – falangy, a používali ich pri stavbe hniezd. Kúsok malíčka v holubom hniezde mohlo byť jediné, čo nám zostalo na identifikáciu niekoho zo Svetového obchodného centra. Bolo nutné tieto kostičky nájsť a podrobiť testovaniu DNA.

Mnoho objavených kostných pozostatkov nemalo ľudský pôvod, ale pochádzali zo stravovacích zariadení. V mrakodrapoch bolo 22 reštaurácií plus obchody s potravinami a kancelárske kuchynky. A obedy, ktoré si ľudia priniesli do práce. Veľký tím antropológov pracoval niekoľko rokov na triedení týchto kostí spolu s technikmi z novovznikajúceho vedeckého odboru analýzy DNA. Do New Yorku sme vyslali našich najlepších ľudí, aby vypomohli zamestnancom newyorského súdneho lekárstva a patológie. Odvtedy mám vždy na zreteli, že treba ochrániť drobné fragmenty kostí priamo na mieste. A na holuby sa už pozerám úplne inak.